

ŽIVE LUTKE: POVRATAK ŠEKSIZMA

Natasha Walter

Zagreb: Algoritam, 2011., 259 str.

‘Žive lutke: povratak seksizma’ druga je knjiga britanske feminističke autorice i novinarkice Natashe Walter, a ujedno i nasljednica knjige ‘Novi feminizam’ (The New Feminism). U svom prvijencu iz 1998. godine Walter zaključuje kako je feminizam ‘postao sastavnim dijelom društvene stvarnosti’ (Walter, 2011:19) te kako je vrijeme da napusti osobnu razinu i okrene se postizanju političke, društvene i financijske jednakosti. Ipak, u novoj knjizi ističe da je tada hiperseksualnu kulturu, koja postaje sve nasilnijom i snažnijom, preuzimajući retoriku emancipacije i slobodnog izbora, olako shvatila. U prvom dijelu knjige, nazvanom ‘Novi seksizam’, kritički se osvrće na neke aspekte hiperseksualne kulture, nazivajući njezin uspon ‘zaustavljenom revolucijom’ i ‘povratkom starog seksizma pre-rušenog u novo ruho’. Pritom naglašava kako je svjesna dometa svoje analize koji se zadržava na zapadnjačkoj kulturi te ostaje unutar britanskog heteroseksualnog iskustva.

Danas je seksualna industrija, koja na žensku seksualnost gleda iznimno usko i ograničavajuće, postala društveno prihvatljiva. Dokaze za tu tvrdnju autorica vidi u preporodu industrije poziranja u toplesu i fotografiranju za muške časopise, također u povećanju broja striptiz-klubova u središtima gradova, u pojačanom zanimanju za ples uz šipku, u popularnosti memoara prostitutki te, iznad svega, u pristupačnosti pornografije i njezine prisutnosti u životima ljudi. Sve te elemente hiperseksualne kulture Natasha Walter obrađuje i problematizira, a ono što smatra osobito problematičnim jest to što se hiperseksualna kultura često ne doživljava indikatorom seksizma i opredmećivanja žena, nego se slavi kao znak emancipacije i povećane ženske moći, kao nešto što pridonosi ženskom samopouzdanju. U razgovoru s akterima i kreatorima te industrije nerijetko je naišla na odgovor kako se radi o ‘slobodnom izboru’.

Autorica ne poriče da postoje žene kojima posao u seksualnoj industriji nije ponižavajući i izrabljivački, kojima on donosi istinsko uzbuđenje i užitak, no zaključuje kako hiperseksualna kultura podržava samo određene izbore i slobode, dok druge marginalizira, osobito pogađajući žene koje imaju sužen izbor mogućnosti za uspjeh i stjecanje određenog položaja. Hiperseksualna kultura vrijednost

žene mjeri prema tome koliko se ona uklapa u jedno usko shvaćanje seksualnosti, promičući usavršavanje vlastitog tijela kao neizbježan put do samoispunjavanja, pritom shvaćajući rad na sebi u prvom redu kao rad na promjeni vlastitog izgleda.

Uspon hiperseksualne kulture nije dokaz postizanja potpune jednakosti i osnaživanja žene, on već, upravo suprotno, stvara još više neravnopravnosti. Kada se, primjerice, bavi proučavanjem pornografije, autorica ističe kako se ne slaže s klasičnom feminističkom kritikom pornografije koja tvrdi da se cjelokupna pornografija temelji na zlostavljanju i iskorištavanju žena, no smatra da i dalje prevelik dio pornografije promiče dehumanizirajući pogled na seks, na taj način degradirajući žene i potičući nasilje nad njima. Zaključuje kako se žene, u pornografskoj industriji kojom vladaju muškarci, promatraju kao objekti, pa ih se sukladno tomu ohrabruje da se usredotoče na svoju seksualnu privlačnost, umjesto na maštovitost i vlastito zadovoljstvo.

Drugi dio knjige, 'Novi determinizam', donosi analize znanstvenih istraživanja koja nude biološka objašnjenja tradicionalnog muškog i ženskog ponašanja. Biološki determinizam služi znanstvenicima kako bi objasnili stereotipno muško i žensko ponašanje u dječjoj dobi, ali i prilikom tumačenja nejednakosti koje među pripadnicima različitog spola nastupaju kasnije. Polazište takvog determinizma sadržano je u tvrdnji da su biološke razlike između muškaraca i žena nastale zbog specijalizacije njihovih vještina u pradavnoj prošlosti (muškarci su kao opskrbljivači razvili vještine snalaženja u prostoru, dok su se žene kao čuvarice specijalizirale u prepoznavanju znakova opasnosti i opažanju promjena u ponašanju). No, Walter ističe da su antropolozi u posljednjih nekoliko desetljeća nudili i drugačije priče o našoj evolucijskoj prošlosti, pružajući dokaze kako podjela aktivnosti između muškaraca i žena nije bila tako kruta kao što se pretpostavljalo.

Autorica propituje mitove o urođenom muškom i ženskom ponašanju koji se perpetuiraju kroz istraživanja uglednih neuroznanstvenika, psihologa i lingvista (profesora razvojne psihopatologije Simona Baron-Cohena sa Sveučilišta u Cambridgeu, autora knjige 'Esencijalna razlika', neuropsihijatrice Louann Brizendine ('Ženski mozak'), istaknutih psihologa Stevena i Susan Pinker itd.). Spomenut ćemo neke primjere koji se odnose na esencijalne razlike u intelektualnim sposobnostima i dostignućima žena i muškaraca: biološki je uvjetovano da djevojčice više vole ružičastu boju, a dječaci plavu; žene su prirodno usredotočenije na odnose, dok su muškarci sposobniji logički i znanstveno razmišljati; žene se više služe lijevom polutkom mozga koja obrađuje riječi i emocije, dok se muškarci više služe desnom polutkom mozga koja obrađuje prostor i sustave; žene više govore od muškaraca, te su ženske verbalne vještine bolje od muških; žene su vještije u suradničkom govoru i govoru podrške,

muškarci su dobri u postizanju bodova i logičkom argumentiranju; estrogen i/li oksitocin sudjeluje u oblikovanju ženske sposobnosti suosjećanja i brižnosti, dok je testosteron odgovoran za muževnost koja podrazumijeva agresivnost i natjecateljski duh, sposobnost logičkog razmišljanja i ovladavanja prostornim vještinama.

Iako unutar akademske zajednice ne postoji konsenzus oko toga koliko geni i hormoni utječu na formiranje tradicionalnih spolnih uloga, mediji češće preuzimaju rezultate upravo onih istraživanja koji razlike u ponašanju žena i muškaraca ne proglašavaju kulturnim fenomenima upitne vjerodostojnosti, nego ga traže isključivo u biološkom determinizmu. I ne samo da ih preuzimaju, nego ih nerijetko, zajedno sa samim autorima, predstavljaju kao nove, hrabre ideje koje su u suprotnosti s konzervativnim idejama i zastarjelom političkom korektnošću.

Walter zaključuje kako prihvaćenost tradicionalnih stereotipa u privatnom i javnom životu obeshrabruje i žene i muškarce na preuzimanje određenih uloga. Na kritike hiperseksualne kulture, kao i na kritičko sagledavanje preuzimanja tradicionalnih muških i ženskih uloga koje dolazi iz feminističkih redova, često se odgovara kako se radi o 'slobodnom izboru' koji bi feminizam trebao podržavati. Odnos između feminizma i popularne retorike o individualnom izboru Natasha Walter komentira na sljedeći način: 'Za feminizam izbor jest važan, no trenutačno se jezik izbora uglavnom koristi u odnosu na one žene i muškarce koji biraju slijediti tradicionalne obrasce ponašanja. (...) Kada čujemo te automatske odgovore koji se odnose na izbore, moramo se sjetiti situacija u kojima se ti izbori čine. S obzirom na naše društvo neravnopravnosti, prerano je pretpostaviti da su izbori kojima danas svjedočimo doneseni slobodno. Iako se neravnoteža između odgoja i plaćenog posla može svesti na slobodni izbor, na pojedince u tim izborima utječu očekivanja i odnosi koji ih okružuju' (Walter, 2011:210).

Naposljetku, najzanimljiviji aspekt knjige 'Žive lutke: povratak seksizma' njezina je metodološka raznolikost. Tako su u knjizi skupljeni brojni intervjui s akterima i konzumentima seksualne industrije te su pružene analize znanstvenih istraživanja, časopisa, literarnih klasika, popularnih memoara, televizijskih emisija, forumskih komentara itd. Nažalost, teorijski uvidi nisu jednako upečatljivi i intrigantni; feminističke tendencije i ideje u ovoj knjizi izostavljaju interseksionalnost (čega je i autorica sama svjesna) te su često repetitivne, ilustrirane sličnim primjerima. Upravo iz tog razloga, knjigu bih preporučila ponajprije onima koji se počinju upoznavati s feminističkom teorijom.

Maja Valentić